

Mishchuk V. V., Krupka U. M. Features of legal status of society are with one participant.

Questions, related to determination of legal nature of economic society with one participant, are probed in the article. The features of his education and management activity are examined. Suggestions are made in relation to the improvement of legislation about economic societies

Keywords: *economic society with one participant, formation of economic society, regulation of society, management society.*

УДК 343.5-053.4/6

*Макарова О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

СІМ'Я ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ

У статті сім'я розглядається як один із основних інститутів правової соціалізації особистості; аналізуються різні підходи щодо визначення сім'ї, а також вітчизняне та міжнародне законодавство, присвячене питанням правового статусу сім'ї.

Ключові слова: *сім'я, соціалізація, правова соціалізація, правосвідомість, правова культура.*

Роль сім'ї у вихованні дитини неможливо переоцінити. Саме сім'я є першим природним середовищем, у якому відбувається становлення і розвиток особистості дитини, формування системи стійких моральних переконань, ціннісних орієнтирів. Саме в сім'ї відбувається соціалізація дитини, яка являє собою процес входження індивіда в соціальне середовище, засвоєння правил, звичаїв, соціальних норм і цінностей, зразків поведінки, притаманних певному суспільству.

Соціалізація особистості – процес багатогранний. Одним із основних напрямів загального процесу соціалізації є правова соціалізація, яка полягає в засвоєнні особистістю правових знань, цінностей, а також втілення їх у її правомірній поведінці та правовій активності.

Загалом правова соціалізація особистості детермінується багатьма чинниками. В науковій літературі виділяють різні класифікації факторів соціалізації. Найбільш логічною, на наш погляд, є класифікація, запропонована А. В. Мудриком [1], на основі якої, спробуємо розробити класифікацію факторів саме правової соціалізації:

– макрофактори – чинники, що визначають напрями правової соціалізації людей, які проживають у певних країнах. Формування правової культури на макрорівні зумовлене, насамперед історичним розвитком суспільства, характером політичного режиму;

– мезофактори – умови правової соціалізації великих груп людей, які розмежовуються за національною ознакою; за місцем і типом поселення, в якому вони живуть (регіон, село, місто, селище). На мезорівні на формування правосвідомості та правової культури особи значний вплив на особу здійснює її соціально-професійне оточення;

– мікрофактори – чинники, що безпосередньо впливають на конкретну особу (сім'я, навчально-виховні заклади, трудовий колектив тощо).

Беручи до уваги обмежений обсяг статті, вважаємо за доцільне зупинитися лише на останній групі факторів правової соціалізації особистості наведеної вище класифікації, а саме на сім'ї, яка відноситься до мікрофакторів правової соціалізації.

Питання дослідження сім'ї як інституту правової соціалізації на сьогоднішній день недостатньо вивчено. Наявні роботи торкаються лише окремих сторін цього питання. Разом із цим, важливими у ході дослідження проблем правової соціалізації є роботи правознавців, педагогів, психологів, серед яких: В. М. Абрамова, С. В. Богачов, О. С. Дьоміна, В. В. Копейчиков, О. Ф. Скакун, В. Ю. Швачка та інших. У працях цих науковців досліджено становлення поняття “правова соціалізація”, обґрунтовано її основні засоби, з'ясовано сутність та особливості процесу правової соціалізації тощо. Метою ж пропонованої статті є доведення того, що саме сім'я являється одним із основних інститутів правової соціалізації дитини.

Загалом поняття сім'ї вживається в соціологічному та правовому значеннях. Сім'я в соціологічному розумінні – це союз осіб, який заснований на шлюбі, родстві, прийнятті дітей на виховання, що характеризується спільністю життя, інтересів, взаємною турботою [2, с. 33].

Богданова І. М. розглядає сім'ю як провідний мікрофактор соціалізації особистості, оскільки сім'я є персональним середовищем її життя та розвитку, і до основних функцій якої належать: забезпечення фізичного та емоційного розвитку індивіда; формування статевої ідентифікації дитини; провідна роль в її розумовому розвитку; розвиток здібностей та потенційних можливостей індивіда; забезпечення дитини почуттям захищеності; формування ціннісних орієнтацій особистості; оволодіння дитиною основними соціальними нормами [3].

В юридичній літературі у визначеннях під сім'єю розуміють:

- союз осіб, пов'язаних шлюбом чи родинністю;
- союз осіб, заснований на вільному і рівноправному шлюбі, близькій родинності, усиновленні чи іншій формі виховання дитини і який характеризується спільністю життя та інтересів цих осіб, наділених відповідними правами і обов'язками;
- об'єднання осіб, що природно формується в реальному житті, ґрунтується на шлюбі, родстві, усиновленні чи інших формах відносин між цими особами і характеризується спільністю духовного, матеріального життя та інтересів, що забезпечують продовження роду і виховання дітей;
- цілісне соціальне утворення, що характеризується внутрішньою єдністю і з'єднанням частин в єдине ціле;
- первинний і багатогранний осередок нашого суспільства;
- активна соціальна група, побудована на шлюбі чи на родинних відносинах [4].

У Сімейному кодексі України визначено, що сім'я є первинним та основним осередком суспільства, а також наводиться визначення складу сім'ї, до якої належать особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки [5].

У Законі України “Про охорону дитинства” вказано, що сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків [6]. Про важливе значення

сім'ї у формуванні особистості дитини міститься не лише в національному законодавстві, але і в міжнародних нормативно-правових актах.

Так, Конвенція про права дитини визначає сім'ю як основний осередок суспільства і природне середовище для зростання і благополуччя всіх її членів і особливо дітей [7].

У Декларації прав дитини наголошується на тому, що дитина для повного і гармонійного розвитку її особистості потребує любові та розуміння. Вона повинна, якщо це можливо, зростати під опікою і відповідальністю своїх батьків [8].

Відповідно до ч. 3 ст. 16 Загальної декларації прав людини сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства та держави [9].

Таким чином, аналіз чинного законодавства України свідчить про те, що на сьогоднішній день в нашій державі усвідомлюється соціальна значущість, необхідність і цінність сім'ї та її участь у формуванні, становленні та розвитку зростаючої особистості. У цьому контексті доречним виявляється думка В. П. Мироненка, який вказує на те, що сім'я є невід'ємною частиною сучасної суспільної системи, яка в якості первинного і основного осередку суспільства тісно пов'язана з іншими елементами цієї системи. Адже суспільство впливає на сім'ю, формуючи її певний тип, а сім'я, в свою чергу, справляє зворотній вплив на інші соціальні інститути, процеси та відносини. В той же час, сім'я представляє собою відносно самостійне явище суспільного життя зі своїми специфічними закономірностями розвитку. Таким чином, сім'я виступає одночасно і як інструмент для задоволення різнопланових індивідуальних потреб особистості (духовних, матеріальних, фізіологічних, культурних тощо), і як соціальний інститут, який безпосередньо впливає на значну кількість суспільних процесів [10, с. 49].

Важливу роль у процесі правової соціалізації відіграє середовище, в якому зростає дитина. Адже найчастіше правова соціалізація відбувається в умовах стихійної взаємодії особистості з оточуючим соціальним середовищем. Коли особа, перебуваючи в тому чи іншому колективі, через несформованість власної системи ціннісних орієнтирів, стійких моральних переконань, вбирає ті норми поведінки, які притаманні її найближчому оточенню. Для дитини – це, в першу чергу, безумовно, сім'я.

Водночас правова соціалізація може відбуватись і під впливом цілеспрямованих чинників, зокрема шляхом правового виховання. Останнє, в свою чергу, виступає певним механізмом управління правовою соціалізацією особистості. Адже саме за допомогою цілеспрямованого, контрольованого та правильно організованого правового виховання можливо досягти основного результату правової соціалізації – формування високого рівня правосвідомості та правової активності особистості.

У реалізації визначених форм правової соціалізації, а саме стихійної та цілеспрямованої, пріоритетне місце належить сім'ї. Адже саме в цьому мікроколективі у дитини формуються перші уявлення про життя, цінності, правила. Сім'я відіграє ключову роль у моральному та правовому формуванні особистості. Зрештою саме в сім'ї відбувається процес первинної соціалізації дитини, в тому числі, правової. Первинна соціалізація охоплює період дитинства, коли індивід стає членом суспільства та включається у сферу міжособистісних відносин у малих групах [11]. Саме в дитинстві закладаються основи поведінки. Більше того, перші елементи

правової культури дитина набуває вже в ранньому віці (2, 3-й роки життя): вона включається в діяльність, яка подібна до правової, набуває навичок та засвоює стандарти нормативно-оціночної поведінки, отримує перші юридичні уявлення з казок, відтворює та трансформує їх у рольових іграх, поступово формує, хоч і примітивну, дитячу, але власну картину правового життя [12, с. 184]. Значущість саме цього періоду набуття соціального досвіду полягає не лише в тому, що перші знання про оточуючий світ є найбільш яскравими, адже саме в дитинстві людина формує емоційно-чуттєву основу сприйняття, а тому що саме цей перший досвід соціальної взаємодії, поведінки батьків, перших соціальних санкцій – формує основу соціально-етичної саморегуляції особистості, яка в подальшому визначає спрямованість її діяльності. Таким чином, саме умови реалізації первинної соціалізації визначають подальшу долю не лише окремої людини, а й суспільства [13].

Зважаючи на те, що найбільш інтенсивним періодом соціалізації особи є саме дитинство, тому так важливо, щоб батьки як агенти первинної соціалізації, в тому числі правової, належним чином виконували свої обов'язки щодо виховання дитини, створювали сприятливі умови для розвитку її особистості, формували систему морально-правових цінностей, загальну та правову культуру, показувати особистий приклад дотримання встановлених у суспільстві норм і правил поведінки тощо. Адже основними психологічними механізмами формування правосвідомості у дітей і підлітків є наслідування (усвідомлене чи неусвідомлене) будь-якого прикладу чи зразка і навіювання (неусвідомлене відтворення індивідом досвіду тих людей, з якими він спілкується). Морально-правові ціннісні орієнтації для дитини персоніфіковані у фігурах її батьків, родичів. Саме від них вона дізнається, як необхідно себе поводити в різних ситуаціях, копіює з них моделі соціальної поведінки [14, с. 133]. Тому так важливо, щоб найближче оточення дитини, а саме батьки володіли високим рівнем правосвідомості та правової культури, навчали її загальноприйнятим нормам права та моралі.

У ході дослідження приходимо до висновків, що нині в Україні, як і в більшості інших державах світу, усвідомлюється необхідність і цінність сім'ї як соціального утворення. Пріоритетне значення сім'ї як для окремої людини, так і для суспільства в цілому підтверджується низкою нормативно-правових актів. Чинне законодавство України, що регулює сімейні відносини, відображає міжнародні стандарти прав людини у суспільстві з урахуванням особливостей сім'ї, як соціального інституту. Сім'я, як мікросередовищу, яке безпосередньо впливає на розвиток конкретної особистості, належить пріоритетне місце у процесі соціалізації особистості, в тому числі й правової. Більше того, конкурувати з сім'єю, особливо на ранньому етапі розвитку особистості, не може жоден соціальний інститут. Адже перший соціальний і правовий досвід дитина отримує саме в сім'ї.

Використані джерела:

1. Педагогіка // Библиотека Online. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/172/5405.html>.
2. Гопанчук В. С. Сімейне право: навч. посіб. для студентів юрид. вузів та факультетів / В. С. Гопанчук, О. В. Дзера, С. П. Індиченко, Л. А. Савченко. – К.: Вентурі, 1997. – 272 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravouch.com/page/spravo/ist/ist-24--idz-ax301--nf-12.html>.

3. Богданова І. М. Соціальна педагогіка / І. М. Богданова. – 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/16011013/pedagogika/harakteristika_roboti_sotsialnogo_pedagoga#295.
4. Гопанчук В. С. Сімейне право України / В. С. Гопанчук. – 2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://all-sci.net/pravo-semeynoe/simya-rodinnist-svoyatstvo-ponyattya.html>.
5. Сімейний кодекс України: станом на 4 липня 2013 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
6. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III: станом на 16 травня 2013 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
7. Конвенція про права дитини: ООН від 20 листопада 1989 р.: станом на 21 грудня 1995 р. // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990. – № 1. – Ст. 205.
8. Декларація прав дитини: ООН від 20 листопада 1959 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_384.
9. Загальна декларація прав людини: Організація Об'єднаних Націй від 10 грудня 1948 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.
10. Мироненко В. П. Сім'я як головний інститут соціалізації дитини / В. П. Мироненко // Юридична наука. – № 2. – 2013. – С. 49-54.
11. Александров Д. О. Юридична психологія / Д. О. Александров. – 2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/19240701/psihologiya/pravova_psihologiya.
12. Юридична психологія / ред. Л. І. Казміренко. – К. : КНТ, 2007. – 360 с.
13. Лаже О. В. Особливості первинної соціалізації в сучасному суспільстві / О. В. Лаже // Соціальні технології. – 2010. – № 45. – С. 90-95. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20&Z21ID=Soc_Gum/Staptp/2010_45/files/ST45_29.pdf.
14. Бедь В. В. Юридична психологія / В. В. Бедь. – К. : МАУП, 2004. – 436 с.

Макарова Е. В. Семья как основной институт правовой социализации ребенка.

В статье семья рассматривается как один из основных институтов правовой социализации личности; анализируются разные подходы относительно определения семьи, а также отечественное и международное законодательство, посвященное вопросам правового статуса семьи.

Ключевые слова: семья, социализация, правовая социализация, правосознание, правовая культура.

Makarova O. V. Family as a basic institute of legal socialization of child.

In the article a family is examined as one of basic institutes of legal socialization of personality; different approaches are analysed in relation to determination of a family, and also domestic and international legislation, devoted the questions of legal status of a family.

Key words: family, socialization, legal socialization, legal consciousness, legal culture.